

1915 dec. 30

A clevelandi osztrák-magyar konzulátus jelentése alapján készült miniszterelnökségi pro domo és átirat-fogalmazvány az 1915. április-májusi itteni nemzetiségi gyűlések lefolyásáról

ME 1916–XII. res.–353 (6975 res./915)

(Gépfírási fogalmazvány)

Tárgy: Közös külügyminiszter a Clevelandban
1915. ápr. 18-án tartott szláv
és máj. 24-én tartott cseh gyűlés tbn.

Az 1915. ápr. 18-án tartott szláv gyűlésen a „Cleveland Leader” szerkesztőjének a konzulátushoz intézett bizalmas jelentése szerint mintegy 2500 cseh, tót, horvát, szlovén és szerb vett részt. A gyűlést a szláv Sokol-egyesületek rendezték, s „pánszláv gyűlés” címen hirdették előzetesen, a programon azonban már „szláv gyűlés” volt a címe. Más jelentős változásokat is kellett a programon eszközölni. Így a papok, kik közül Grskovic¹ lett volna a horvátok szónoka — valószínűleg püspöki intésre — távol tartották magukat, a szerb Pupin² tanár pedig állítólag a szerbek és horvátok közt felmerült nézeteltérések miatt maradt el. Hiányzott ezenkívül Potocnjak dr.³ és más szláv vezérek és szerkesztők.

A sokolisták tornagyakorlatai és az összes szláv nemzeti himnuszok eléneklése után Vencel Svarc,⁴ az ülés elnöke, angol és cseh nyelven beszélt a nagy háborúról, melyben az angol és szláv népfaj egyesült erővel le fogja verni a teutont, meg fogja valósítani nemzeti aspirációit, és meg fogja javítani a világot. Elpanaszolta ezután a szláv népek szenvedéseit, és azt a kívánságát fejezte ki, hogy Amerika a sajtó útján jobban ismerje meg a szlávságot.

Ezután 4 angol szónok, Bourne és Miller⁵ tanárok, Baker őrnagy⁶ és Bacon ügyvéd beszélt a szlávok történetéről, hivatásáról, összetartásáról, demokratikus érzelmeiről. Kiemelik, hogy Amerika nemcsak megszabadította a kivándorolt szlávokat az európai nyomasztó viszonyok alól, hanem közelebb is hozta egymáshoz az egyes szláv népeket, amelyeket Európában a viszonyok néha szembeállítottak egymással.

A szláv szónokok közül Smodlaka⁷ a horvátok, Dragisic a szerbek, Kogoj a szlovének, Bernreiter a csehek, Kopcok a tótok nevében beszélt.

¹ Niko Gršković, az egyesült államokbeli Hrvatski Savez (Horvát Szövetség) isztriai születésű elnöke.

² Mihajlo Pupin (1858–1935), bánsági születésű fizikus. Pancsovai és prágai tanulmányai után a New York-i Columbia Egyetemen tanult tovább 1879-től. Ezt követően a cambridge-i és a berlini egyetemen tanult, 1889-től kezdve az Egyesült Államokban élt. Visszaemlékezései From Immigrant to Inventor (New York 1931) címmel jelentek meg.

³ Franko Potočnjak (1862–1932) horvát politikus. A Jugoszláv Bizottság tagjaként a dél-amerikai, majd az oroszországi délszláv önkéntesek megszervezésével bízták meg. Tevékenysége során szoros kapcsolatot alakított ki a csehszláv mozgalommal. 1916 júniusában memorandumot nyújtott át Szazonov orosz külügyminiszternek a délszláv kérdés rendezéséről. A korfui konferencián az egységes és központosított Jugoszlávia mellett szállt síkra.

⁴ Václav Svarc (1886–?) cseh festő, 1912-től Rómában élt és dolgozott.

⁵ Herbert Adolphus Miller (1878–?) a bevándorlással foglalkozó amerikai szociológus, az ohioi állami egyetem professzora, a külföldi cseh mozgalom lelkes támogatója. 1917-ben a Mid European Democratic Union nevű szervezet megalapítója, a szervezet elnökéül T. G. Masarykot választották. 1918. okt. 26–28-án a philadelphiai konferencia aktív résztvevője.

⁶ Valószínűleg Newton Diehl Bakerről (1871–1937) van szó, akit Wilson elnök 1916-ban hadügyminiszterré nevezett ki.

⁷ Josip Smodlaka (1869–1956) a dalmát jogpárt vezetője, képviselő (1901), a Horvát Demokrata Párt alapítója (1905), 1910-ben a bécsi Reichstag képviselőjévé választották, 1918-ban Zágrábban a délszláv egységmozgalom vezéregyénisége.

A gyűlés mintegy 2500 D[ollár] tiszta jövedelmet hozott a szláv célokra.
A sajtó röviden, kommentár nélkül számolt be a gyűlésről.

A máj. 24-én tartott cseh gyűlésre a „Svet” c. lap hosszabb felhívásban toborozza a közönséget. A cseh nép, mely a kultúra nem egy ágában oly kiváló szerepet tölt be, erőszakos elnyomás alatt sínylődik. Legjobb fiai, belátván, hogy odahaza képtelenek sikeres küzdelmet folytatni, a háború kitörésekor külföldre siettek, hogy ott akciót szervezzenek a cseh nép felszabadítására. A clevelandi gyűlés van hivatva arra, hogy az amerikai cseheket felvilágosítsa kötelességeikről.

A gyűlésen Kopecky F.⁸ mint a londoni csehek kiküldötte szónokolt. Angliában — úgymond — eleinte nagy nehézségekkel küzdöttek a csehek, mert osztrákoknak nézték őket. Csak mikor 160 fiatal cseh önként belépett az angol seregbe, nyilvánvalóvá lett, hogy a csehek leghőbb vágya a Habsburgok ellen harcolni. Otthon erőszakkal, fegyverrel kényszerítik a cseheket, hogy ellenségük soraiban testvéreik ellen harcoljanak. Ha nem teszik meg, kiirtják őket. Csehország érdeke a németek és osztrákok teljes leverését követeli, ezért küzdeni kell minden mozgalom és szervezet ellen, mely az amerikai muníciószállítások ellen irányul. Németország 20 évig készült a háborúra, igazságos tehát, hogy Amerika közvetve segítse az előkészületlen népeket a német militarizmus leverésére.

Ezután Trvzicky Kramer⁹ beszélt a konzulátusaink ellen, amelyek nagy személyzettel és sok kém segítségével lázas tevékenységet fejtenek ki, de a clevelandi csehek hasonló tevékenységgel fognak válaszolni. Az osztrák kormány provokálta a háborút, melyre már régen készült. A háború kitörésekor első intézkedései a csehek ellen irányultak, az osztrák parlament nem jutott szóhoz, csak a magyarnak volt szabad ülésezni, mert biztos volt, hogy az kívánja a háborút Szerbia ellen. Utal a csehek elnyomására, tömeges kivégzésére, de egyúttal konstatálja, hogy a csehek ezerszámra adták meg magukat az oroszoknak, hogy sok cseh küzd önként az orosz hadseregben, 86-an már a Szt. György keresztet is megkapták. Támogatni kell a cseh akciót, de a részleteket és az akció munkásainak nevéit titokban kell tartani, mert az osztrákok bosszút állanak különben otthon élő hozzátartozóikon.

A gyűlés befejeztével gyűjtés volt — csekély eredménnyel. Terveztetik a *Belügyminiszternek*.

A clevelandi cs. és kir. konzulátusnak a Clevelandban 1915. ápr. 18-án és máj. 24-én tartott szláv gyűlésekről szóló, a közös külügyminiszter úr által másolatban ide megküldött jelentését van szerencsém mellékleteivel együtt szíves betekintés végett Nagyméltóságodnak visszakérőleg megküldeni.

Csat.: az iktatmány összes mellékletei.

Bpest, 1915. dec. 30.

Velics s. k.
L Márffy s. k.
XII/30 fv. J.

Tisza s. k.¹⁰

⁸ František Kopecký (1881–?) cseh festő, illusztrátor, a londoni csehszlovák bizottság titkára, az angliai csehek szervezője; a cseh kivándorlókból önkéntes alakulatokat toborzott a cseh légiók számára.

⁹ Helyesen: Trvzecký (Trvzický) Kramer, Josef (1884–1920) a Masaryk-féle cseh realisták Čas című napilapjának szerkesztője, a chicagói Česko-americká národní rada (Cseh-Amerikai Nemzeti Tanács) Spravedlnost című lapjának munkatársa. 1915 után a Svornost nevű amerikai cseh egyesületben dolgozott. A világháború idején a České národní sdružení v Americe (Amerikai Cseh Nemzeti Szövetség) titkáráként működött, a háború után pedig a Csehszlovák Távirati Iroda washingtoni szerkesztőjeként dolgozott.

¹⁰ Utána feltehetően Tisza ceruzajegyzése: „azután bán úrnak”.